

Matematika A2a - Vektorfüggvények elméleti kérdései

(műszaki menedzser szak, 2018. tavasz)

Első típusú improprius integrál: Végtelen tartományon korlátos függvény

Legyen f integrálható minden $\beta > a$ esetén az $[a, \beta]$ -n. Ha a $\lim_{\beta \rightarrow \infty} \int_a^\beta f(x) dx$ határérték létezik és véges, akkor azt mondjuk, hogy az f függvény improprius integrálja létezik, és $\int_a^\infty f(x) dx = \lim_{\beta \rightarrow \infty} \int_a^\beta f(x) dx$.

Második típusú improprius integrál: Véges tartományon nem korlátos függvény

Legyen f integrálható $[\alpha, b]$ -n minden $\alpha \in (a, b)$ esetén, és f nem korlátos az $[a, b]$ -n. Ha létezik és véges a $\lim_{\alpha \rightarrow a^+} \int_\alpha^b f(x) dx$ határérték, akkor $\int_a^b f(x) dx = \lim_{\alpha \rightarrow a^+} \int_\alpha^b f(x) dx$.

Skaláris szorzat

Az $\mathbf{a}$ és a $\mathbf{b}$ vektorok skaláris szorzata az $|\mathbf{a}||\mathbf{b}| \cos \varphi$ szám, ahol φ jelöli az általuk bezárt szöget. Ha az $\mathbf{a}$ koordinátái (a_1, a_2, a_3) , míg a $\mathbf{b}$ koordinátái (b_1, b_2, b_3) , akkor a skaláris szorzatuk $a_1b_1 + a_2b_2 + a_3b_3$. Jelölés: $\mathbf{a} \cdot \mathbf{b}$ vagy $\langle \mathbf{a}, \mathbf{b} \rangle$.

Vektoriális szorzat

Az $\mathbf{a}, \mathbf{b}$ háromdimenziós vektorok vektoriális szorzata az a $\mathbf{c}$ vektor, melyre a következők teljesülnek:

1. $|\mathbf{c}| = |\mathbf{a}||\mathbf{b}| \sin \varphi$, ahol φ jelöli az $\mathbf{a}$ és a $\mathbf{b}$ által bezárt szöget;
2. $\mathbf{c}$ merőleges az $\mathbf{a}$ -ra és a $\mathbf{b}$ -re;
3. az $\mathbf{a}, \mathbf{b}, \mathbf{c}$ vektorok jobbrendszeret alkotnak.

Jelölése: $\mathbf{a} \times \mathbf{b}$.

Ha az $\mathbf{a} = (a_1, a_2, a_3)$ és $\mathbf{b} = (b_1, b_2, b_3)$, akkor $\mathbf{a} \times \mathbf{b} = (a_2b_3 - a_3b_2, a_3b_1 - a_1b_3, a_1b_2 - a_2b_1)$.

Vegyes szorzat

Az $\mathbf{a}, \mathbf{b}, \mathbf{c}$ háromdimenziós vektorok vegyes szorzata az $(\mathbf{a} \times \mathbf{b}) \cdot \mathbf{c}$ (vektoriális, majd skaláris) szorzat.

Jelölés: $\mathbf{a} \cdot \mathbf{b} \cdot \mathbf{c}$.

Geometriai jelentése: az $\mathbf{a}, \mathbf{b}, \mathbf{c}$ vektorok által kifeszített paralelepipedon előjeles térfogata.

Sík Hesse-féle normálegyenlete

Az $\mathbf{n} = (a, b, c)$ normálvektorú sík Hesse-féle normálegyenlete:

$$\frac{ax + by + cz - d}{\sqrt{a^2 + b^2 + c^2}} = 0.$$

Pont és sík távolsága

A $P(x_0, y_0, z_0)$ pont távolsága az $ax + by + cz = d$ egyenletű síktól:

$$\left| \frac{ax_0 + by_0 + cz_0 - d}{\sqrt{a^2 + b^2 + c^2}} \right|.$$

Egyenes paraméteres megadása

Az $\mathbf{v} = (a, b, c)$ irányvektorú $P(x_0, y_0, z_0)$ ponton átmenő egyenes paraméteres egyenlete

$$\{P + \lambda \mathbf{v} = (x_0 + \lambda a, y_0 + \lambda b, z_0 + \lambda c) \mid \lambda \in \mathbb{R}\}.$$

Egyenes egyenletrendszer a térben

Az (a, b, c) irányvektorú $P(x_0, y_0, z_0)$ ponton átmenő egyenes egyenletrendszer

$$\frac{x - x_0}{a} = \frac{y - y_0}{b} = \frac{z - z_0}{c}.$$

Lineáris összefüggőség

A $\mathbf{v}_1, \dots, \mathbf{v}_k$ n dimenziós vektorok lineárisan összefüggenek, ha vannak olyan $\lambda_1, \dots, \lambda_k$ számok úgy, hogy $\lambda_1 \cdot \mathbf{v}_1 + \dots + \lambda_k \cdot \mathbf{v}_k = \mathbf{0}$ és a $\lambda_1, \dots, \lambda_k$ számok nem mindegyike 0.

Lineáris függetlenség

A $\mathbf{v}_1, \dots, \mathbf{v}_k$ n dimenziós vektorok lineárisan függetlenek, ha a $\lambda_1 \cdot \mathbf{v}_1 + \dots + \lambda_k \cdot \mathbf{v}_k = \mathbf{0}$ egyenlőségből következik, hogy $\lambda_1 = \dots = \lambda_k = 0$.

Altér

Az $\mathbb{R}^n$ tér egy V részhalmaza altér, ha teljesül a következő két feltétel: $\mathbf{v}_1, \mathbf{v}_2 \in V$ esetén $\mathbf{v}_1 + \mathbf{v}_2 \in V$ és $\mathbf{v} \in V, \lambda \in \mathbb{R}$ esetén $\lambda \mathbf{v} \in V$.

Mátrix rangja

Egy mátrix rangja a benne található lineárisan független oszlopvektorok maximális száma. Ez ugyanannyi, mint a benne található lineárisan független sorvektorok maximális száma. A legnagyobb méretű nemnulla aldetermináns mérete szintén a mátrix rangjával egyezik meg.

Lineáris egyenletrendszerek megoldásának mátrixrangos vizsgálata

Az $A\mathbf{x} = \mathbf{b}$ egyenletrendszer pontosan akkor oldható meg (ahol A $m \times n$ -es mátrix, $\mathbf{x} \in \mathbb{R}^n$, $\mathbf{b} \in \mathbb{R}^m$), ha az egyenletrendszer mátrixának és a kibővített mátrixnak a rangja megegyezik ($r(A) = r(A|\mathbf{b})$).

A lineáris egyenletrendszer pontosan akkor oldható meg egyértelműen, ha az egyenletrendszer mátrixának és a kibővített mátrixnak a rangja egymással és az ismeretlenek számával is megegyezik ($r(A) = r(A|\mathbf{b}) = n$).

Ha $r(A) = r(A|\mathbf{b}) < n$, akkor $n - r(A)$ változó tetszőlegesen megválasztható (szabad paraméter).

Kifejtési tétel

Az $n \times n$ -es A mátrix determinánsát kiszámíthatjuk a következő formulák segítségével (sor, illetve oszlop szerinti kifejtés):

$$\det(A) = \sum_{j=1}^n (-1)^{i+j} a_{ij} A_{i,j},$$
$$\det(A) = \sum_{i=1}^n (-1)^{i+j} a_{ij} A_{i,j},$$

ahol $A_{i,j}$ jelöli az A mátrix i -edik sorának és j -edik oszlopának elhagyásával kapott $(n-1) \times (n-1)$ -es mátrix determinánsát.

Inverz mátrix

A négyzetes A mátrix inverze az a A^{-1} -gyel jelölt mátrix, melyre $AA^{-1} = E_n$ és $A^{-1}A = E_n$.

Inverz mátrix létezésének feltétele

A négyzetes A mátrixnak pontosan akkor létezik inverze, ha a determinánsa nem 0.

Inverz mátrix kiszámítása

Ha az $n \times n$ -es A mátrix invertálható, akkor az inverzének i -edik sorának j -edik eleme:

$$(A^{-1})_{i,j} = (-1)^{i+j} A_{j,i} / \det(A),$$

ahol $A_{j,i}$ jelöli az A mátrix j -edik sorának és i -edik oszlopának elhagyásával kapott $(n-1) \times (n-1)$ -es mátrix determinánsát.

Az inverz kiszámolására másik módszer a Gauss-elimináció.

Mátrix sajátértéke, sajátvektora

Egy $n \times n$ -es A mátrix sajátértéke $\lambda \in \mathbb{R}$, ha van olyan $\mathbf{v} \in \mathbb{R}^n$ nemnulla vektor, hogy $A\mathbf{v} = \lambda \cdot \mathbf{v}$. Ekkor a $\mathbf{v}$ -t a λ -hoz tartozó sajátvektornak nevezzük.

Diagonális mátrix

Egy négyzetes mátrixot diagonálisnak nevezünk, ha a főátlón kívül az összes eleme 0.

Diagonalizálható mátrix

Egy A mátrixot diagonalizálhatónak nevezünk, ha létezik olyan invertálható C mátrix, hogy a $C^{-1}AC$ mátrix diagonális.

Diagonalizálhatóság feltétele

Egy $n \times n$ -es mátrix pontosan akkor diagonalizálható, ha van n darab lineárisan független sajátvektora.

Áttérés algebrai alakról trigonometrikus alakra

A $z = a + bi$ komplex szám trigonometrikus alakja $r(\cos \varphi + i \sin \varphi)$, ahol $r = |z| = \sqrt{a^2 + b^2}$, és

$$\varphi = \begin{cases} \arctg\left(\frac{b}{a}\right), & \text{ha } a > 0, \\ \pi + \arctg\left(\frac{b}{a}\right), & \text{ha } a < 0, \\ \frac{\pi}{2}, & \text{ha } a = 0 \text{ és } b > 0, \\ -\frac{\pi}{2}, & \text{ha } a = 0 \text{ és } b < 0. \end{cases}$$

Komplex számok n -edik hatványa

A $z = r(\cos \varphi + i \sin \varphi)$ komplex szám n -edik hatványa: $z^n = r^n(\cos(n\varphi) + i \sin(n\varphi))$.

Komplex számok n -edik gyökének meghatározása

A $z = r(\cos \varphi + i \sin \varphi)$ komplex szám n -edik gyökei a

$$z_k = \sqrt[n]{r} \left(\cos \left(\frac{\varphi + 2k\pi}{n} \right) + i \sin \left(\frac{\varphi + 2k\pi}{n} \right) \right)$$

komplex számok $k = 0, 1, \dots, n - 1$ -re.

Algebra alaptétele

Egy polinomnak a komplex számok körében mindig van gyöke.

Valós számsorozat

Minden $n \in \mathbb{N}$ természetes számhoz hozzárendelünk egy a_n valós számot.

Valós számsorozat véges határértéke

Az (a_n) sorozat határértéke az $A \in \mathbb{R}$ szám, ha minden $\varepsilon > 0$ -hoz létezik $N \in \mathbb{N}$ küszöbindex, hogy $n > N$ esetén $|a_n - A| < \varepsilon$. Jelölés: $\lim_{n \rightarrow \infty} a_n = A$.

Valós számsorozat végtelen határértéke

Ha az (a_n) sorozathoz minden $K \in \mathbb{R}$ számhoz létezik $N \in \mathbb{N}$ küszöbindex, hogy $n > N$ esetén $K < a_n$, akkor az (a_n) sorozat a végtelenbe tart, ezt így jelöljük: $\lim_{n \rightarrow \infty} a_n = +\infty$.

Valós számsorozat mínusz végtelen határértéke

Ha az (a_n) sorozathoz minden $K \in \mathbb{R}$ számhoz létezik $N \in \mathbb{N}$ küszöbindex, hogy $n > N$ esetén $a_n < K$, akkor az (a_n) sorozat a mínusz végtelenbe tart, ezt így jelöljük: $\lim_{n \rightarrow \infty} a_n = -\infty$.

Numerikus sor

Tetszőleges (a_n) sorozatból képezett $a_1 + a_2 + \dots + a_n + \dots$ formális összeget (numerikus) sornak nevezünk, melyet általában $\sum_{n=1}^{\infty} a_n$ alakban írunk.

Numerikus sor konvergenciája

Egy $\sum_{n=1}^{\infty} a_n$ sort konvergensenek mondunk, ha az $S_n = \sum_{k=1}^n a_k$ részletösszegek sorozat konvergens.

Leibniz-sor

Olyan $\sum_{n=1}^{\infty} a_n$ sor, melyben az a_n tagok váltakozó előjelűek, abszolút értékben monoton csökkennek és 0-hoz tartanak.

Leibniz-sorok konvergenciája

Minden Leibniz-sor konvergens.

Hibabecslés Leibniz-soroknál

A $\sum_{n=1}^{\infty} a_n$ Leibniz-sorra és tetszőleges $N \in \mathbb{N}$ -re

$$\left| \sum_{n=1}^{\infty} a_n - \sum_{n=1}^N a_n \right| \leq |a_{N+1}|.$$

Harmonikus és hiperharmonikus sorok konvergenciája

A $\sum_{n=1}^{\infty} \frac{1}{n^a}$ sor pontosan akkor konvergens, ha $1 < a$.

Majoráns kritérium

Ha az (a_n) és (b_n) számsorozatokhoz található olyan $N \in \mathbb{N}$, hogy $n > N$ esetén $0 \leq a_n \leq b_n$ és a $\sum_{n=1}^{\infty} b_n$ sor konvergens, akkor a $\sum_{n=1}^{\infty} a_n$ sor is konvergens.

Minoráns kritérium

Ha az (a_n) és (b_n) számsorozatokhoz található olyan $N \in \mathbb{N}$, hogy $n > N$ esetén $0 \leq a_n \leq b_n$ és a $\sum_{n=1}^{\infty} a_n$ sor divergens, akkor a $\sum_{n=1}^{\infty} b_n$ sor is divergens.

Gyökkritérium

A pozitív tagú $\sum_{n=1}^{\infty} a_n$ sor konvergens, ha $\lim_{n \rightarrow \infty} \sqrt[n]{a_n} < 1$, és divergens, ha $\lim_{n \rightarrow \infty} \sqrt[n]{a_n} > 1$.

Hányados kritérium

A pozitív tagú $\sum_{n=1}^{\infty} a_n$ sor konvergens, ha $\lim_{n \rightarrow \infty} \frac{a_{n+1}}{a_n} < 1$, és divergens, ha $\lim_{n \rightarrow \infty} \frac{a_{n+1}}{a_n} > 1$.

Hatványsor

A $\sum_{n=1}^{\infty} a_n(x - x_0)^n$ alakú sort x_0 középpontú hatványsornak mondjuk.

Konvergenciatartomány

Egy $\sum_{n=1}^{\infty} a_n(x - x_0)^n$ hatványsor konvergenciatartományának azt a halmazt nevezzük, melynek x elemeire a $\sum_{n=1}^{\infty} a_n(x - x_0)^n$ sor konvergens.

Cauchy–Hadamard-tétel

A $\sum_{n=1}^{\infty} a_n(x - a)^n$ hatványsor konvergenciasugara: $r = \frac{1}{\lim_{n \rightarrow \infty} \sqrt[n]{|a_n|}}$. Ha $\lim_{n \rightarrow \infty} \sqrt[n]{|a_n|} = 0$, akkor $r = \infty$,

míg ha $\lim_{n \rightarrow \infty} \sqrt[n]{|a_n|} = \infty$, akkor $r = 0$.

A hatványsor az $(a - r, a + r)$ intervallumban konvergens, az $[a - r, a + r]$ intervallumon kívül divergens.

A hatványsorok tagonkénti deriválására vonatkozó tétel

Az $f(x) = \sum_{n=0}^{\infty} a_n x^n$ hatványsor konvergencia intervallumának belsejében a tagonkénti deriválással kapott $\sum_{n=1}^{\infty} n a_n x^{n-1}$ hatványsor is konvergens, és egyenlő $f'(x)$ -szel.

A hatványsorok tagonkénti integrálására vonatkozó tétel

Az $f(x) = \sum_{n=0}^{\infty} a_n x^n$ hatványsor konvergencia intervallumának belső részintervallumaiban tagonként integrálható, azaz $\int_a^b f(x) dx = \sum_{n=0}^{\infty} \frac{a_n}{n+1} [x^{n+1}]_a^b$, ha a és b a konvergenciaintervallum belsejébe esik.

Taylor-sor

Az $f: \mathbb{R} \rightarrow \mathbb{R}$ függvény $x_0 \in \mathbb{R}$ körüli Taylor-sora a következő hatványsor:

$$\sum_{n=0}^{\infty} \frac{f^{(n)}(x_0)}{n!} (x - x_0)^n = f(x_0) + f'(x_0)(x - x_0) + \frac{f''(x_0)}{2} (x - x_0)^2 + \dots$$

Taylor-polinom

Az $f: \mathbb{R} \rightarrow \mathbb{R}$ függvény $x_0 \in \mathbb{R}$ körüli N -edfokú Taylor-polinomja a következő polinom:

$$\sum_{n=0}^N \frac{f^{(n)}(x_0)}{n!} (x - x_0)^n = f(x_0) + f'(x_0)(x - x_0) + \frac{f''(x_0)}{2} (x - x_0)^2 + \dots + \frac{f^{(N)}(x_0)}{N!} (x - x_0)^N.$$

Parciális derivált

Az $f: D_f \rightarrow \mathbb{R}$, $D_f \subseteq \mathbb{R}^m$ függvény az $a = (a_1, \dots, a_m) \in D_f$ pontban x_i szerint parciálisan deriválható, ha az egyváltozós $x_i \mapsto f(a_1, \dots, a_{i-1}, x_i, a_{i+1}, \dots, a_m)$ függvény az a_i helyen differenciálható. A

$$\lim_{x_i \rightarrow a_i} \frac{f_i(x_i) - f_i(a_i)}{x_i - a_i}$$

differenciálhányadost az f függvény x_i szerinti parciális deriváltjának nevezzük.

Jelölése: $f'_{x_i}(a)$ vagy $\frac{\partial f(a)}{\partial x_i}$.

Íránymenti derivált

Az $f: D_f \rightarrow \mathbb{R}$, $D_f \subseteq \mathbb{R}^n$ függvény $P_0 \in D_f$ pontbeli $\mathbf{e} \in \mathbb{R}^n$ iránymenti deriváltján ($|\mathbf{e}| = 1$) a

$$\lim_{P \rightarrow P_0} \frac{f(P) - f(P_0)}{\left| \overrightarrow{P_0 P} \right|},$$

határértéket értjük, ahol P úgy tart a P_0 -hoz, hogy a $\overrightarrow{P_0 P}$ vektor az $\mathbf{e}$ -vel párhuzamos és egyenlő állású. A határértéket így is felírhatjuk:

$$\lim_{t \rightarrow 0^+} \frac{f(P_0 + t\mathbf{e}) - f(P_0)}{t}$$

Jelölés: $f'_e(P_0)$ vagy $\frac{\partial f(P_0)}{\partial \mathbf{e}}$.

Gradiens

Ha az n változós $f(x_1, x_2, \dots, x_n)$ függvénynek valamely $P_0 \in \mathbb{R}^n$ pontban mindegyik parciális deriváltja létezik, akkor az f függvény P_0 -beli gradiensén a P_0 -beli parciális deriváltakból álló n dimenziós vektort értjük: $\text{grad} f(P_0) = (f'_{x_1}(P_0), f'_{x_2}(P_0), \dots, f'_{x_n}(P_0))$.

Jacobi-mátrix

Ha $f: \mathbb{R}^n \rightarrow \mathbb{R}^m$ függvény minden komponensének mindegyik parciális deriváltja létezik valamely $P \in \mathbb{R}^n$ pontban, akkor az f függvény P -beli Jacobi-mátrixán a komponens függvények parciális deriváltjaiból álló mátrixok értjük: az i -edik sorának a j -edik eleme az i -edik komponens függvény j -edik változója szerinti parciális deriváltja.

Többváltozós valós függvény differenciálhatósága

Az $f: \mathbb{R}^n \rightarrow \mathbb{R}^m$ többváltozós valós függvényről akkor mondjuk, hogy az $\mathbf{x}_0 \in \mathbb{R}^n$ pontban differenciálható, ha minden változója szerint parciálisan deriválható $\mathbf{x}_0$ -ban és teljesül az

$$f(\mathbf{x}) = f(\mathbf{x}_0) + A(\mathbf{x} - \mathbf{x}_0) + \varepsilon(\mathbf{x} - \mathbf{x}_0)$$

egyenlőség, ahol A az f Jacobi-mátrixa $\mathbf{x}_0$ -ban és $\mathbf{x} \rightarrow \mathbf{x}_0$ esetén $\varepsilon(\mathbf{x} - \mathbf{x}_0) \rightarrow 0$.

Többváltozós függvény lokális minimuma

Az $f: \mathbb{R}^n \rightarrow \mathbb{R}$ többváltozós függvénynek az $\mathbf{x}_0 \in \mathbb{R}^n$ pontban lokális minimuma van, ha az $\mathbf{x}_0$ pontnak van olyan D környezete, hogy $f(\mathbf{x}_0) \leq f(\mathbf{x})$ minden $\mathbf{x} \in D$ esetén.

Többváltozós függvény lokális maximuma

Az $f: \mathbb{R}^n \rightarrow \mathbb{R}$ többváltozós függvénynek az $\mathbf{x}_0 \in \mathbb{R}^n$ pontban lokális maximuma van, ha az $\mathbf{x}_0$ pontnak van olyan D környezete, hogy $f(\mathbf{x}_0) \geq f(\mathbf{x})$ minden $\mathbf{x} \in D$ esetén.

Kétváltozós függvény lokális szélsőértékeire vonatkozó szükséges feltétel

Ha a kétváltozós valós függvénynek valamely pontban szélsőértéke van, akkor abban a pontban létező parciális deriváltjai 0-k.

Kétváltozós függvény lokális szélsőértékeire vonatkozó elégséges feltétel

Ha az (x_0, y_0) pont valamely környezetében az $f(x, y)$ függvény második parciális deriváltjai léteznek és folytonosak, továbbá

$$f'_x(x_0, y_0) = f'_y(x_0, y_0) = 0 \quad \text{és} \quad f''_{xx}(x_0, y_0)f''_{yy}(x_0, y_0) - (f''_{xy}(x_0, y_0))^2 > 0,$$

akkor az $f(x, y)$ függvénynek szélsőértéke van az (x_0, y_0) pontban. Ez a szélsőérték minimum, ha $f''_{xx}(x_0, y_0) > 0$, és maximum, ha $f''_{xx}(x_0, y_0) < 0$.

Kétváltozós függvény nyeregpontra vonatkozó elégséges feltétel

Ha az (x_0, y_0) pont valamely környezetében az $f(x, y)$ függvény második parciális deriváltjai léteznek és folytonosak, továbbá

$$f'_x(x_0, y_0) = f'_y(x_0, y_0) = 0 \quad \text{és} \quad f''_{xx}(x_0, y_0)f''_{yy}(x_0, y_0) - (f''_{xy}(x_0, y_0))^2 < 0,$$

akkor az $f(x, y)$ függvénynek nincs szélsőértéke az (x_0, y_0) pontban (nyeregpontra).

Kettős integrál transzformációjára vonatkozó tétel

Legyen $f(x, y)$ a síkbeli V tartományon integrálható függvény. Ha $x = x(u, v)$ és $y = y(u, v)$ az u és a v szerint parciálisan deriválható olyan függvények, amelyek a V tartomány pontjai és az (u, v) számpárok bizonyos W halmaza között (az x, y legfeljebb véges számú értékének kivételével) kölcsönösen egyértelmű megfeleltetést létesítenek, akkor

$$\iint_V f(x, y) dx dy = \iint_W f(x(u, v), y(u, v)) \left| \frac{\partial(x, y)}{\partial(u, v)} \right| du dv,$$

ahol a Jacobi-determináns

$$\frac{\partial(x, y)}{\partial(u, v)} = \begin{vmatrix} \frac{\partial x}{\partial u} & \frac{\partial x}{\partial v} \\ \frac{\partial y}{\partial u} & \frac{\partial y}{\partial v} \end{vmatrix}.$$

Hármas integrál transzformációjára vonatkozó tétel

Legyen $f(x, y, z)$ a térbeli V tartományon integrálható függvény. Az $x = x(u, v, w)$, $y = y(u, v, w)$ és $z = z(u, v, w)$ az u, v és a w szerint parciálisan deriválható olyan függvények, amelyek a V tartomány pontjai és az (u, v, w) számhármassok bizonyos W halmaza között (az x, y, z legfeljebb véges számú értékének kivételével) kölcsönösen egyértelmű megfeleltetést létesítenek. Ekkor az f függvény hármass integrálja kifejezhető a következőképpen

$$\iiint_V f(x, y, z) dx dy dz = \iiint_W f(x(u, v, w), y(u, v, w), z(u, v, w)) \left| \frac{\partial(x, y, z)}{\partial(u, v, w)} \right| du dv dw,$$

ahol a Jacobi-determináns

$$\frac{\partial(x, y, z)}{\partial(u, v, w)} = \begin{vmatrix} \frac{\partial x}{\partial u} & \frac{\partial x}{\partial v} & \frac{\partial x}{\partial w} \\ \frac{\partial y}{\partial u} & \frac{\partial y}{\partial v} & \frac{\partial y}{\partial w} \\ \frac{\partial z}{\partial u} & \frac{\partial z}{\partial v} & \frac{\partial z}{\partial w} \end{vmatrix}.$$

Tömegközéppont kiszámítása

A térbeli V tartomány tömegközéppontja $(\frac{m_x}{m}, \frac{m_y}{m}, \frac{m_z}{m})$, ahol

$$\begin{aligned} m &= \iiint_V \varrho(x, y, z) dx dy dz \\ m_x &= \iiint_V x \varrho(x, y, z) dx dy dz \\ m_y &= \iiint_V y \varrho(x, y, z) dx dy dz \\ m_z &= \iiint_V z \varrho(x, y, z) dx dy dz, \end{aligned}$$

ahol $\varrho(x, y, z)$ jelöli a sűrűségfüggvényt.